

պիտոյ աննկատելի կերպով բա-
րոյապէս կապում է նրան, պայ-
ման է դնում նրան կուրորեն
կերպով հետեւել իր ուղղութեանը
և այդ հնազանդութեան փոխա-
րեն նիւթական օգնութիւն ար-
տանալ, գնալ կատարելագործ-
վել արտասահմանում, և այլն....

Բայց վայ այն ուսանողին, որ
մի ժամանակ խնամակալութեան
տակ է եղել, իսկ յետոյ յան-
կարծ ազատվել է այդ ճշնող,
բժշակող, անբարոյականացող
խնամակալութիւնից,—նրան կը
հալածի քուրմը ամեն տեսակ
ներքեւ և աններքեւ միջոցներով,
անանուն, յիշոցներով լի նա-
մակներ կուղարկվեն նրան քա-
ղաքային փոստով, մասնութիւն-
ներ կը լինեն ուսանողի վրա իր
պրօքի ստիւններին, որ երիտասար-
դը փոխադասոր մարդ է, մաս-
նութիւններ կը լինեն կառավա-
րութեանը, և այլն.... Այն ա-
պստամբ համարված, խնամա-
կալութիւնից դուրս եկած ու-
սանողին քուրմը այլ ևս հան-
գիստ չի թողնի. մայր, հայր,
ընտանիք, անձնական կեանք,
ամեն բան առարկայ կը գառ-
նայ նրա բամբասող, ամեն բան
արտասուրող լեզուի։ Այդ բոլորը
մէք ինքներս փորձով տեսանք։
Հասակ առած ուսանողնե-
րը այնպիսի խնամակալութեան
տակ են գտնուում, որ իրանոնք
ունեն կարգաւ հայերին կամ
ուսներն լեզուով միայն այն
գիւրքը, լրագիրը, կամ ամսագի-
րը, որ նրանց թշուղ է տալիս
իրանց քուրմը։ Մի լրագիր, որի
ուղղութեան դէմ է քուրմը,—

թէ և ինքն միշտ կարդում է, գրված
էլ չը լինելով—նա խտաւ արգե-
լում է և ուսանողին կարգաւ։
Այս ինչ գրութեան մէջ է
գտնուում մայրաքաղաքների հայ
ուսանողութեան մեծ մասը։ Լա-
յետից ինչ զարմանալու բան կը
հայրենիքը նոյն անգարգացած,
նոյն նեղհայեաց, նոյն անգործ,
նոյն թշնամի ամեն նորութեան,
ամեն առաջադիմութեան, նոյն
անազնի, նոյն միջնադարեան
զարգիստներով լի։

Կա հասարակական ասպարէզ
է մտնում, պատկւում է, գաւակ-
ների հայր է լինում,—բայց իր
ամբողջ կեանքը մտնում է հին
խնամակալութեան ներգործու-
թեանը ենթարկված։ Անքնի
զոհումը հանգամանքներում նա
դուռնի իր անական աշխարհայե-
ցողութիւն, իր սեփական հա-
մոզմունքը, և այս կամ այն վրձ-
նողական քայլն անելու համար,
այդ հասակ առած, գրեթէ
այնքան մանուկը, տարէնք մի
բանի անգամ թիֆլիսից նա-
մակ է գրում Մոսկվա կամ Պե-
տերբուրգ, նայելով թէ որտեղ
է իր քուրմը, որպէս զի խոր-
հուրդ հարցնի նրանից թէ ինչ-
պէս վարվի կեանքի այս կամ
այն հանգամանքում, և ստացած
խորհուրդին համեմատ գործի....

Այս ինչ է մեր ինտելիգեն-
ցիայի մեծ մասը։ Կա բաղկա-
ցած չէ ինքնուրոյն, անկախ մը-
տածող, անհատապէս զարգա-
ցած անձերից, այլ մինչև իրանց
մահը մի որ և է մութ է խա-
ւար անձնաւորութեան խնամա-

կալութեան տակ մնացող կոյր,
ոչինչ ինքնուրոյնութիւն չունե-
ցող, ուրիշների, թուլակի պէս
անգիր սերտած բառեր կրկնող
գործիչներից։

Դժբաղդութիւնն այն է, որ
ուսանողը վերադառնալով հայ-
րենիքը գտնում է և թիֆլի-
սում և Նորդիկլասի այլ մեծ
քաղաքներից մի քանիսն ունի
մի մի այդ տեսակ, բայց աւելի
մանր քուրմեր, որոնք մայրաքա-
ղաքների քուրմերի ազնւաներ են,
նոյն մութ, խաւար անձնաւորու-
թիւններ, նոյն գեանափոր, զոհուելի
անասուններ, որոնց փտած գա-
ղափարներին լոյս աշխարհը վը-
նասում է։

Չարմանալիս այն է որ այդ
մարդիկ իրանք, առհասարակ,
յիմար, տգէտ անձնաւորու-
թիւններ են, բայց գիտեն ազ-
գիւն երիտասարդութեան վրա
խորհրդաւոր, երկմտանի, անորոշ,
անհասկանալի բառերով։ Նրա-
նից մի բան, մի խորհուրդ ևս
հարցնում—նա չի յուսական
փիֆի աշի պէս մի առածով կը
պատասխանի քեզ կամ կէս խօսք,
չը վերջացած պարզութեան
կարտասանի և խորհրդաւոր կեր-
պով կը լռի, հասկացնելով քեզ
որ հարկաւոր ժամանակ ինքն
կը խօսի այդ մասին, երբ բա-
ւական տեղեկութիւններ կը հա-
ւաքի, իսկ այժմ ժամանակ չէ....
Եւ այդպիսով մարդը միշտ
թմարկում է մեռած այդ խելօք
յիմարների հեղինակութեան դի-
ւթական ազդեցութեանը։

Այժմ մեզ գրում են Մոսկ-
վայից և Պետերբուրգից որ հայ

ուսանողութեան մեծ մասը սկը-
սել է վերջապէս ազատվել այդ
տեսակ քուրմերի ազդեցութիւնից։
Շնորհաւորում ենք ուսանողու-
թեանը որ վերջապէս փորը առ
փորը դուրս կը գայ յիմարների
անբարոյականացող խնամակա-
լութիւնից։ Այսպիսով յոյս կա-
րող ենք ունենալ որ ուսանողների
հետեւեալ սերունդը աւելի ինք-
նուրոյն կերպով զարգացած, ա-
ւելի բարոյական և ազնիւ կը
լինի։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱ ԶԱՄԱՆՈՒՅՑ

Հոկտեմբերի 1-ին

Շամախուց հաղորդած հայ-ուսանողականների և հայ-աւետարանականների միութեան վերաբերմամբ նրանց բարոյական և կրօնական զարգացման և աւազակութեան աստիճանի մասին տեղեկութիւնները (Մշակի) 149 համարում առանձին համարութեամբ կարդացվեցան այստեղ։ Թողա-
ծարքի անաչառ հայնապէս, անկողնապաշտ և ճշար-
տաւոր դիտողութեամբ ապաքին արժանի է գովա-
թեան։ Ծանկալի էր, որ ամեն մի թղթակցի ու-
նենար այս գեղեցիկ յատկութիւնը և հանդէպ
դուրս գար ժողովրդի կարօտութիւնները և նրա,
ցարեւ, այսպէս ճշտութեամբ և կարեկցարար
ներպարզութեան և հրապարակաւ յանդիմանելու նրա
ներկայացուցիչների և հոգևոր գործիչների անգոր-
ծունեութիւնը և վատ կողմերը, որպէս զի գիւ-
րաւոր չհար լինէր զարթոյններ այս խաւարում
քննադատելու։

Շամախու հայ-ուսանողականները և հայ-աւե-
տարանականները սիրով են վարվում միմեանց հետ
և հաստատու դիտարկութիւն ունեն ամեն ազգային
գործերում համբաւել կերպով գործելու։

Շամախու ժողովուրդը քննած չէ, նա զգում է
կարօտութիւն հոգևոր կերպով, մտաւոր կըր-
թութեան և բարոյական զարգացման, բայց սոցա-
նից շատերը իրանց հոգևոր հովիւների մի քանիսի
ներքի նորոյն չը գտնուող իրանց մարդիկ երեւո-
ցում այն, ինչ որ ցանկանում են, զժողովուրդը

չիկ բաց է արել ու ներս է նայում կամ ակնալը
դէմ է դնել որ լաւ թէ հեղ են խոսում, բայց նը-
մէն մի ազգաբարեկցութիւն ստիպում է նորան եր-
գիւր կաշիք և հեռանալ։ Դիցեք, որ ծանր օտա-
ներու սեփականութիւնը մի հանգիստ և հանգիստ
իրեն է դրաւում, այստեղ ևս մուտք ունի. միայն
պէտք է թեթեւ լինի, հեղեարմանաւ. օրինակ՝ Լը-
րաւից գիրքը կամ Սրբոյց վարդը, և որպէս
պէս են։ Եւ, որ արդէն ինչ գիրք ձեռք է ընկնի,
վարձ կարգում էի և կարգացողը համար. ունի,
օտանկաւ կարգում էի և ժողովուրդ ամենաւոր
լուրժեանք և ուղարկութեամբ ինք մտիկ էր ա-
նում, երբեմն էլ մի բացառաւորութեամբ իր հիւ-
ստանը կամ խորհրդով յայտնում, արքային հնազան-
դարարութեանը խորհրդեցում էին, արքայապետական
ստատանները ծիծաղեցնում։ Արեւմտեան մեր ընթի-
ցման նիւթերն էին Մարի և հրաշք, Զար և ան-
մահապարտութիւն, Ստամբուլ և կորնաւանդ։ Շամ-
անալում մի Սեփախանում մեզ լայն է բերել մի Ար-
այ Մարիս զարմանք, և երբեմն մի յիմար
տանալ ծիծաղ. օրինակ ամենաանգիւստանց քան-
տան թիւ պատարագ և անուն և սարկաւազ յա-
նում կարծիքով ամեն մի անգամ անհամար շա-
քոն ծիծաղում. երբ յետոյ աւանդաւանում շա-
քոնում են օգտագործ, սարկաւազն ասում է թէ
էլ ար աստանայ սեղանի տուն նստած գլուխ էր
ժամաւորներու մեղքերը. երբ թողլը ցտաւ ու
էլ տեղ չը կար գրելու, աստանայ նորա մէջ
մարդ աստաններու միւրաւ մասնները, այն
ոտա՝ քաշում էր որ երկնայ, յանկալ
թողլը պատաւ և վարպետորդ գլուխ
չըլիկ զիպաւ պատիւ։ Որոքորդ իր
անանայ տեղովը խաչը և խաչաւանակ է լի-
նում։ Մեք այդ կարգաւոր ծիծաղում էինք
նայի որ թէ ինչպէս այն մեծ մարդիկ, որ մեր
դուրս է բերեցան և մեր պատմութիւնը ներկիւն
րով և Թորեանայիցով, որ մեզ Հայկազեան
նարանները տուին, Հայր Արքեպիս Բերաւանութիւնը

միա յարձակուողը. պատահամբ մօտ էի գը-
տնում նորան, որին հասնելու էր թուրքի հարուա-
ծը. նա մարմին էի ձապուկ շարժաւորով փա-
խուտ տուցի, և թուրքի ծայրը առաւ իմ գը-
խարկին կաշիք պահպանելիք որ աւերուս միա
եր. պանրի պէս կորեց կաշին ու մի եռակնիկ
բաց արաւ պահպանելիք վրա։ Այս, եթէ զիպելի
զիպուս, մեռած էի. եթէ աչքիս, չիմա մէկը չէի
ունենալ։ Մոկարի են այդ հարուածները, ուր որ
գէլպիլի՝ շատ անգամ մարմինն այնտեղ պայտը
պայտը կապտակում է, արիւնը մէջը խեղ-
դում է։

—Բայց ինչու խաղերու այդ վտանգը. —հարցու-
ցի, խաղը կորեցի։

Ողորձեալ վտանգն է միայն, կամ աւելի ճիշդ
տեսլով ցանկ է այդ տեսակ խաղերուն գին տուու-
ղը. աւելի ողորմ ևս կըլուծ խաղին, ուր մի
բան կորցնում կամ վատաստում են, մի ցաւ կամ
հեշտութիւն զգում են, կարծ, ուր կըրթը զարթ-
նում ու գործում է։ Գողով խաղացողները այդ բանը
լաւ են հասկնում։ Մեր զիւրաքին բան չի կոր-
ցնում, ցաւը կանցնի ու կը մոտացուի, իսկ մար-
մինը կը գելպիլի այնպէս ու չարքաւ, մի տոկոսի։
Ձերեւոթեանն ու չարքանքն ինչ այս յեղիցիւն
կեանքի մէջ ամեն քայլ փոխի մեզ հարկաւոր կը
լինեն։

Ձերապահանքին մէկն ասեմ, ուր ամենը հեշ-
տութիւնը գիւթում է խաղացողին. այն է ճան-
դիլը)։ Եւ, Ծանոթութեան միջև տաննակեց տա-
րեկան աղջկան իրենց ընկեր ու ընտանիք տողը
հետ խաղում են այս կէտեղից յետոյ կամ երկու
այս յեղիցի տանը։ Այդ գնալ ու գալու մէջ մի ա-
նանայի հրապարկ կայ որ հարբեցնում է պատանի
աղջկայ սիրող. բարձրանալու, ի՛նչու և գարման
բարձրանալու ժամանակ շարժմանն ու փէշերով

հանած քամու մէջ գեղեցիկ ծամերը ծաւալ ծա-
ւալ խաղում են, լիակտեղ ծծած օդովը ուռուցիկ
լանքն երեւել է անուր իւր ձեռնակար կրկնակի տակ
որ պահպանում էր երկու մոլորական աշխարհ-
ներու, այտերն այն արագ շարժման մէկ յատկու-
թեանը ցտաւ ու կարկաւար անգիւրն, աչքերուն մի
տեսակ գնալուցն էլ երեւի որով արտ է տես-
նում իւր շուրջն եղածները. երկու ձեռով ամուր
բանք է չունենը երկու կողմէն. մէկ գլուխն է
հանում մէկ ու բարձր ասն առելիք, մէկ ոտ-
ները շանդիպակց գնալներին զարկում, ճիւղ-
լով ուղարկաւում։ Երգելի վրա երկնցուցած զը-
քած հաստ ձողը կամ թուղ, որի վրայից այս ու
այն կողմէն կախվում էրեւում է միջին տան յա-
տակին մօտիկ երկայն չուանը, ինչն էլ երբեմն
շարժման թափն զգում է և ճողցնելը հանում։ Ե-
տեղ կանգնած մի ետարին պատանի կամ մի այ
աղջիկ հոնտում, հրում է, ճանտողին երբեմն եր-
բեմն։ Գող են պատանու աչքերը. վարպետ ու
արվեստ է նաև աղջիկը, և չի թողնում որ սիրելի
մազակի աչքերը որ և է բան կարողանաւ աւա-
րել կրակից։ Երկուսի արտի մէջն էլ մի բոց կայ)
մի ինչ, բայց երկուսն էլ անմեղ են ու սուրբ։
Բայց աղջկանի հետ երկուսի կայ քարած արարող
գողի պէս նեղը նայում են ուրիշ աւազակներ, ու-
րեքը շարժաւորութիւն չունեն տուն մտնելու մեր-
ձաւոր կամ ընտանիք չը լինելով. երբեմն զուարճ-
անք շարժեցնում շարժում են թաւը կամ փեր են
բարձրացնում և կապ վար են թողնում իւր տեղը
և պատանու են ճանտողի վրայ նստող աղջկայ ը-
ղին որ ճիւղ է հանում համեստաբար, և երբեմն էլ
աղջկանը վերցնելով հարողը խեղճ ձեգիւ ասում է
մի այնպիսի շնորհով ուր վերջը հետ գտնուում է
և սպեղանին։ Դոքա այլ անապակներ են, ներք
եղիք աստ. թեանս, զոցա թուականի մէջ լու է
ընկել, այդ խաղումն արեւն ունեցողները ծռու-
ն են արար կամ նորա աղջկայ վրա, ասել է սիրա-
հարեւել են, և արկածանիւնդ, այս և այն տանքի

*) ճանտող, ճանտակ, կայնակ ճանք, ուր ծը-
կան երեխայն են օրորում ճանտելով։